

ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК СУЧАСНИЙ КОНЦЕПТ

Куничка Михайло Михайлович

*помічник професора кафедри міжнародних економічних відносин
та економічної дипломатії
Економічного університету в Братиславі*

Вступ. Згадки про економічний вимір дипломатії мають глибоке історичне коріння, яке сягає часів Стародавнього Єгипту та Греції. Однак початок формування та утвердження концепту економічної дипломатії можна віднести лише до початку другої половини ХХ століття. У вітчизняній та зарубіжній літературі можна зустріти різні визначення економічної дипломатії, навіть якщо остаточного і точного формулювання цього терміну не знайти в науковій літературі. Різноманітність визначень можна прояснити головним чином уподобаннями та тлумаченням різних експертів з наукової сфери чи дипломатичної практики, які застосовують цей термін у випадках переслідування власних дослідницьких цілей. Необхідно також підкреслити, що термін економічна дипломатія вживається у багатозначному значенні цього слова та спирається на її інструменти, методи та діяльність. У зв'язку з багатозначністю цього терміну та залежністю його тлумачення від відповідної діяльності, в останні десятиліття точиться полеміка щодо різних усталених термінів, тісно пов'язаних із терміном економічна дипломатія. У цьому контексті необхідно згадати такі терміни, як економічна та комерційна дипломатія. У вітчизняній та зарубіжній літературі можна спостерігати певне протиріччя у визначеннях цих термінів. Найбільшим джерелом протистояння є визначення понять різними мовами світу, а також різне тлумачення окремих інструментів, методів, завдань і функцій економічної дипломатії.

Метою є дослідження наявних визначень терміну економічна дипломатія, який все частіше зустрічається в науковій літературі з області міжнародних економічних відносин та використовується в дипломатичній практиці. Аналіз терміну економічна дипломатія ґрунтується на сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі.

Концепт економічної дипломатії. Як зазначалося вище, економічна дипломатія існувала ще в глибоку давнину, хоча й не проявлялася в нині розвиненому вигляді. У минулому економічна дипломатія представляла собою комерційною дипломатією, оскільки основною функцією економічного виміру дипломатії була підтримка торгівлі. Необхідність використання терміну економічна дипломатія стала очевидною лише у

XX столітті, коли її функції та завдання розширилися з розвитком міжнародних економічних відносин. Після того, як концепція економічної дипломатії викристалізувалася в тому вигляді, в якому ми її знаємо сьогодні, торгова (комерційна) дипломатія не зникла, а стала її частиною [7, с. 56]. В даний час торгова дипломатія зосереджена виключно на торговій політиці, яка визначає умови доступу товарів і послуг на внутрішні ринки та забезпечує доступ вітчизняних товарів і послуг на зовнішні ринки. У деяких фахових працях термін комерційна дипломатія ототожнюється з економічною дипломатією, що не є цілком коректним, оскільки комерційна дипломатія є вужчим терміном або лише його частиною, чи перехідним моментом у процесі розвитку економічної дипломатії.

Економічна дипломатія з ширшої точки зору. Зважаючи на різноманітність визначень економічної дипломатії у вітчизняній та зарубіжній літературі, це явище можна поділити на дві ключові групи – ширшу та вужчу групу понять. З ширшої точки зору економічна дипломатія є певним поширеним і узагальненим явищем, яке також має взаємозв'язок з іншими явищами та процесами, створеними внаслідок глобалізаційних тенденцій у світі. До більш широких визначень можна також віднести вислів І.А. Орнацького, який визначає економічну дипломатію наступним чином: «Використання державами дипломатичних методів і економічних засобів на двосторонній і багатосторонній основі для підтримки розвитку економіки, досягнення власних зовнішньоекономічних інтересів і політичних цілей». Цим визначенням автор намагається охарактеризувати економічну дипломатію як розгалужене та складне явище, підкреслюючи не лише її роль у реалізації економічних інтересів держави, а й розглядаючи її як засіб досягнення зовнішньополітичних цілей. Б.І. Гуменюк має іншу думку щодо ширшого поняття економічної дипломатії. За його словами «для багатих держав економічна дипломатія є засобом набуття ще більшого багатства або підтримки вже досягнутого рівня розвитку в боротьбі за національне виживання, тоді як для бідних держав це ймовірний інструмент покращити своє становище, щоб вони не зникають повністю з політичної карти світу» [12, с. 169]. Більш широке розуміння також представлено словацьким науковцем Е. Пайтінкою, який визначає економічну дипломатію з точки зору її зв'язку з класичною дипломатією та стверджує, що «економічна дипломатія являє собою один із вимірів дипломатії держави, яка спрямована на просування її зовнішніх та економічних інтересів у відношенні до інших суб'єктів світової політичної системи мирними засобами» [8, с. 16].

Економічна дипломатія з вузької точки зору. Друга група визначень економічної дипломатії має більш вузьку спрямованість і описує це явище з точки зору державних органів орієнтованих на

виконання своїх завдань і функцій. Наприклад, Р. Санер і Л. Іу характеризують економічну дипломатію як «діяльність дипломатичних представництв, спрямовану на підтримку ділового і фінансового сектору в рідній країні, в гонитві за економічним прогресом і національним розвитком» [10, с. 13]. У цьому визначенні очевидна наявність дипломатичних органів держави як дипломатичного представництва, що також визначає відношення цього визначення до вузької категорії. До вузьких характеристик економічної дипломатії можна віднести також визначення іншого словацького науковця Л. Тота, в якому присутній елемент державного сектора [11, с. 17]. За Тотом, економічна дипломатія – це «специфічний вид діяльності державних органів міжнародних економічних відносин та їх представників по представництву держави за кордоном, що здійснюється в рамках загальної дипломатії держави з метою реалізації намірів зовнішньоекономічної політики держави шляхом переговорів та іншими законними засобами». До більш вузьких визначень економічної дипломатії можна віднести визначення Д. Лі та Д. Хадсона, які розуміють економічну дипломатію як «роботу посадових осіб державного управління іноземних відомств і закордонних представництв, а також посадових осіб інших міністерств чи приватних суб'єктів господарювання для підтримки бізнесу та фінансового сектору економіки» [4, с. 343].

Економічна та комерційна дипломатія. У контексті іноземних дефініцій слід підкреслити, що в англійській літературі змістовим еквівалентом економічної дипломатії є термін *commercial diplomacy*, який, однак, не є перекладним еквівалентом українського терміну. Окрім терміну *commercial diplomacy*, в англійських текстах також можна зареєструвати термін *economic diplomacy*. Цей термін можна перекласти українською як економічна дипломатія, що є головною причиною частішої плутанини цих термінів та їх неправильного тлумачення. Наприклад, Г.Р. Беррідж і А. Джеймс розрізняють ці два поняття відповідно до акторів і форматів їх дії [4, с. 343]. Вони пов'язують термін економічна дипломатія з питаннями економічної політики, які включають, наприклад, діяльність делегацій у міжнародних організаціях, таких як Світова організація торгівлі та Банк міжнародних розрахунків. Ці автори також підкреслюють інформативний характер економічної дипломатії, яка, крім іншого, покликана стежити за економічною політикою інших країн і надсилати відповідні звіти про держави-партнери. На думку Берріджа і Джеймса, особливістю економічної дипломатії є можливість застосування економічного впливу (винагород і санкцій) для досягнення певних цілей економічної політики держави [2, с. 91]. Подібне визначення дають Бейн і Вулкок, які включають політику, пов'язану з виробництвом, рухом і обміном товарів, послуг, інвестицій, фінансів, інформації та їх регулювання до концепту економічної дипломатії [1, с. 4].

Термін торгова (комерційна) дипломатія (анг. *commercial diplomacy*) за Берріджем та Джеймсом означає діяльність дипломатичних представництв, пов'язану з підтримкою внутрішнього бізнесу та фінансового сектору для досягнення загальних цілей економічного розвитку країни. На думку цих авторів, діяльність дипломатичних представництв включає не тільки сприяння торгівлі, а й стимулювання інвестицій. Костецькі та Нарай пропонують схоже визначення поняття комерційної дипломатії, яку вони сприймають як державну службу для сфери бізнесу, орієнтовану на розвиток суспільно корисної міжнародної підприємницької діяльності [3, с. 1].

Загалом експерти єдині в думці, що комерційна дипломатія є частиною економічної дипломатії держави. У цьому контексті Поттер наголошує на надзвичайно взаємодоповнювальному характері залежності між економічною та комерційною дипломатією [9, с. 1]. Таким чином, економічна дипломатія створює міжнародні можливості та простір для здійснення діяльності комерційної дипломатії. Якщо економічна дипломатія реалізує свою діяльність за допомогою представництв у форматі держава-держава або держава-міжнародна організація, то комерційна дипломатія діє у форматі держава-приватний сектор. З одного боку, дійовими особами є посольства акредитуєної держави, а з іншого – суб'єкти господарювання (підприємства, фірми, ТНК). Важливо зазначити, що комерційна дипломатія також може здійснюватися приватними суб'єктами, якщо її послуги надають торгові палати чи подібні бізнес-асоціації [5, с. 4].

Висновки. У вітчизняній та зарубіжній літературі існує декілька дефініцій та визначень рамок економічної та комерційної дипломатії. Для реалізації досліджень та досягнення поставлених цілей науковці або ж кар'єрні дипломати часто спрощують економічну та комерційну дипломатію методом їх об'єднання. Таким чином терміни економічна та комерційна дипломатія сприймаються як економічна дипломатія. Це спрощення можливе з двох причин. По-перше, економічна та комерційна дипломатія взаємодоповнюють одна одну. По-друге, діяльність, пов'язана з цими термінами, спрямована на реалізацію однієї й тієї ж мети – досягнення економічного успіху та розвитку національної економіки шляхом збільшення обсягів торгівлі та інвестиційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Bayne N., Woolcock S. *The new economic diplomacy: decision-making and negotiations in international economic relations*. 2. ed. Aldershot : Ashgate, 2007. 366 p.
2. Berridge G.R., James A. *A Dictionary of Diplomacy*. Basingstoke : Palgrave, 2003. 272 p.

3. Kostecki M., Naray O. Commercial Diplomacy and International Business. In: Discussion papers in Diplomacy. 2007. 42 p. URL: http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20070400_cdsp_diplomacy_kostecki_naray.pdf (дата звернення: 15.12.2023).
4. Lee D., Hudson D. The old and new significance of political economy in diplomacy. *Review of International Studies*. 200. Vol. 30. No. 3. URL: <http://www.cuts-citee.org/CDS03/pdf/CDS03-Session4-01.pdf> (дата звернення: 14.12.2023).
5. Mercier A. Commercial Diplomacy in Advanced Industrial States: Canada, the UK, and the US. In: Discussion Papers in Diplomacy. 2007. 35 p. URL: http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20070900_cdsp_diplomacy_mercier.pdf (дата звернення: 15.12.2023).
6. Naray O. Commercial Diplomacy: A Conceptual Overview. In: 7th World Conference of TPOs. 2008. 16 p. URL: http://www.intracen.org/uploadedFiles/intracenorg/Content/Trade_Support_Institutions/TPO_Network/Content/Conferences/2008/NarayConferencepaper.pdf (дата звернення: 15.12.2023).
7. Pajtinka E. Hospodárska diplomacia a jej úloha v 21. storočí. *Mezinárodní vztahy*. 2007. Roč. 42. Č. 4. URL: <http://mv.iir.cz/article/view/278> (дата звернення: 15.12.2023).
8. Pajtinka E. Hospodárska diplomacia: Hľadanie efektívneho modelu riadenia, alebo boj o obchodných atašé? *Mezinárodní politika*. 2007. Roč. 31. Č. 10. URL: <http://www.fpvmbv.umb.sk/epajtinka/publikacna-cinnost.html> ISSN 0543-7962 (дата звернення: 15.12.2023).
9. Potter E. Branding Canada: The Renaissance of Canada's Commercial Diplomacy. *International Studies Perspectives*. 2004. Vol. 5. No. 1. P. 55–60.
10. Saner R., Yiu L. International Economic Diplomacy: Mutations in Post-modern Times. Discussion Papers on Diplomacy. 2003. 41 p. URL: http://clingendael.info/publications/2003/20030100_cli_paper_dip_issue84.pdf (дата звернення: 13.12.2023).
11. Tóth L., Horváthová K. *Hospodárska diplomacia: bilaterálne vzťahy*. Bratislava : SPRINT, 2006. 192 p.
12. Гуменюк Б.І. Дипломатична служба: правове регулювання. Київ : Либідь, 2007. 224 с.